

Átány mentális térképe

Mental map of Átány

Kátai Balázs Elek

*egyetemi hallgató, Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem /
student, Hungarian University of Agriculture and Life Sciences*

Absztrakt

A tanulmány célja, hogy átfogó képet kapjunk arról, hogy az átányi lakosság mit gondol a saját településéről. A mentális térképezéssel végzett kutatás révén megtudhatjuk, hogy mennyire kötődnek a helyiek a falujukhoz és azt is, hogy miként látják a világot maguk körül.

Abstract

The aim of the study is to get an overall picture of what the people of Átány think about their own municipality. Through mental mapping research, we can find out what residents think about their village, how attached they are to their village and how they see the world around them.

Bevezetés

A térorientáció alapja a térészlelés. A térészlelés eredményeképpen épül fel a környezet kognitív vagy mentális térképe. Ahogyan a térészlelés és a környezetünkkel való kapcsolatunk változott, úgy ennek módszertana is. Mindennapi életünkben a közvetlen környezetünkről a személyes vélemények, emlékek kutatása sok információval szolgál, de a sztereotípiák vizsgálata is kiegészíti ezt. Mivel mindenkinek más a személyes emléke, érzékelése, ezért egyénenként más-más vélekedéssel találkozunk. Azzal, hogy egy-egy véleményhez személyes élmények, események kapcsolódnak, végső soron szubjektívizálódott információt kapunk a térről. A valós földrajzi tér tehát az egyének számára sokféle értéket és lenyomatot hordoz (Reszegi, 2018).

A falvainkban található terek sem homogén értékítéletűek. Minden helynek megvan a sajátos jellege és hangulata. Vannak olyan helyek, amelyeket pozitívabban ítélünk meg, mert kellemes emlékekhez vagy élményekhez kötődnek, míg másokat negatívan ítélünk meg, mert rossz tapasztalatokkal vagy negatív érzelmekkel társítjuk őket. Az egyéni vélemények alapján azonban felépíthetőek a települések pozitív és negatív értékítéletű részei. Ez azt jelenti, hogy bár minden ember más módon éli meg a kapcsolódását az adott helyszínekkel, de összességében az egyéni vélemények összevetésével kirajzolódnak a többek által kedvelt és nem igazán kedvelt részei a településnek (Reszegi, 2018).

Fontos tehát, hogy a saját egyedi tapasztalatok szubjektív tartalmát összesítsük, így egy átfogó képet kapva a falu pozitív és negatív értékítéletű területeiről. A vizsgálat segítséget nyújt a helyi közösségnek jobban megérteni és értékelni a falu különböző részeit, valamint lehetőséget teremt a fejlesztésre vonatkozó tervek megfogalmazásában (Reszegi, 2018). A mentális vizsgálatok azért

is hasznosak, mert az egyéni véleményekből kialakítható csoportvélemények alapjául szolgálhatnak egy-egy lokális közösség gondolkodásának jobb megismeréséhez (Molnár 2009).

A Faluszemináriumi Kutatóműhely 2009 óta végez mentális térképezést különböző falvakban, így a módszer beépült a kutatásokba és a tapasztalatokba (Molnár 2009, 2017, 2018, Kistamás–Molnár 2011, Baka 2019, 2020, Karacs–Molnár 2012, 2013, Nagyné Molnár – Nagy 2020, Bogárdi–Molnár 2014, Molnár–Bogárdi 2015, 2016, Baka 2019, 2020, Nagyné Molnár 2021.)

A faluszemináriumi Kutatóműhely alap gondolata, hogy minden település egyedi. Izgalmas mentális térképezési feladat megvizsgálni, hogy a megkérdezett helyiek is egyedinek látják-e a saját falujukat. És ha igen, akkor miben. Miért látják másnak, mint a többi falut. Ennek vizsgálata során a feltett kérdésünk az, hogy *másnak látja-e a saját faluját a megkérdezett, mint a többit, és ha igen, miben*. A válaszadók által megfogalmazott azonosító jegyek a saját életterületet jól jellemző pozitív és negatív jelenségek, adottságok. Az egyéni véleményekből kirajzolódik egy lokális összbenyomás (Nagyné Molnár 2022).

A települések nem egyszerűen egyediek. Vannak élhetőbbek, és vannak kevésbé élhetőek. Mentális térképezéssel vizsgáljuk azt is, hogy ebből a szempontból miként látják a helyiek a saját településüket. Egyáltalán van-e képük a „jó” és „rossz” helyzetben levő településekről? Ha igen, vajon milyen földrajzi léptékben gondolkodnak? Besorolják-e saját településüket a nevezett kategóriákba? A konkrét kérdés a kérdőívünkben ehhez kapcsolódóan: *soroljon fel öt települést, amelyek kedvező helyzetben vannak, és szintén ötöt, melyek kedvezőtlen adottságúak!* A vizsgálataink során túl azon, hogy a megkérdezettek saját lakóhelyének megítélését jobban megismerjük, megfigyelhetjük azt is, hogy a kérdés megválaszolásakor szűkebb, vagy tágabb települési térben; azaz zárt, vagy nyitott földrajzi keretek között gondolkodnak a válaszadók. Szigetszerű a földrajzi észlelésük; azaz mentálisan zárt a világuk, vagy sem? Ezt a kérdést lehet tovább árnyalni a társadalmi mobilitás kérdéskör irányában kiszélesített vizsgálatokkal. Ennek során a kutatói kérdésünk: *elhagyná-e települését, ha tehetné, és ha igen, hová menne lakni*. Az adott válaszokból föltérképezhető a lakóhelyhez való kötődés is.

A mentális térképezést a falukutatásainkban arra is használjuk, hogy a településen belül beazonosítsuk, hol vannak pozitívabban és negatívan megítélt helyek. Ennek megismerésére a szokásosan használt kérdésünk: *nevezze meg (vagy jelölje térképen) az Ön által pozitívnak/negatívnak ítélt településrészeket*. A települési tér értékének szubjektív megítélésekből származó képe ugyanis egy mentális tükör a falu szívesen és nem szívesen látogatott/lakott részeiről. Mivel a válaszokhoz indokot is kérünk, így a térbeli különbségek okaira is rá lehet világítani (Nagyné Molnár 2022).

Amennyiben a település földrajzi, történeti, társadalmi okokból összetett térszerveződésű, azaz benne önálló névvel illetett részek különülnek el, úgy mentális térképezés segítségével megismerhetjük, hogy a földrajzi nevezékekben megmutatkozó elkülönülésnek van-e társadalmi vonatkozása, és ha igen, akkor miként működnek külön-külön és együtt a település egységei. Ennek felmérése során a szokásos kérdésünk, hogy: *van-e különbség a település egyes részei között; és ha igen, akkor az miben áll*. Vizsgáljuk, hogy hogyan ítélik meg a helyiek a saját, és nem saját szűkebben vett településrészüket. Ezzel a mentális térképezéssel a történeti, földrajzi, társadalmi törésvonalak okai is felszínre kerülnek (Nagyné Molnár 2022).

Anyag és módszer

Jelen kutatás alapja a 2022-ben Átányon végzett kérdőíves felmérésünk volt, melyben a kérdések egy része arra irányult, hogy megismerjük, hogy az itt élő emberek miként gondolkodnak a saját településükről és mikrokörnyezetükről. Mivel 2014-ben szintén volt egy falukutatás Átányon, melyben zajlott mentális térképezés is (Molnár–Bogárdi 2014), így céлом volt az is, hogy időbeli összevetést készítssek, hogy kiderüljön a 8 éves időtávlatban, hogy hogyan változott az emberek véleménye, meglátása a település helyzetéről. Mivel a 2014-es és a 2022-es kérdőív kérdései szorosban kapcsolódtak egymáshoz, így a migrációs folyamatról, a helyiek Átányhoz kötődéséről, a települési környezetről, a települési tér értékviszonyairól nemcsak pillanatfelvételt tudtam készíteni, hanem összevetést is.

Eredmények

A mentális térképezés társadalmi mobilitással összefüggő tanulságai

1. ábra. Az elköltözési szándékok 2022-ben

Forrás: 2022. évi falukutatás kérdőívei alapján szerkesztette Kátai B. (WordArt)

Azt, hogy mennyire kötődnek a helyiek a falujukhoz, az is jól jellemzi, hogy ha lehetőségük volna elköltözni a faluból, elköltöznének-e. Az elköltözési szándék motivációja persze sokféle lehet. A 8 évvel ezelőtti vizsgálatnál 42%-58%-os volt a megosztottság igen-nem arányban. Az elköltözésre voksolók széles táborra elég súlyos prognózist jelentett. Az elköltözni nem szándékozók általában az idősebb korosztályt képviselték, többnyire már egészségügyi vonatkozásban sem jó állapotban, rendszerint egyedül élőként éltek. Ugyancsak megtartó erőnek bizonyult az, hogy itt nőttek fel, szeretik Átányt.

A 2022-es kérdőíves megkérdezések alapján a helyzet javult: a megkérdezetteknek csak a 35%-a költözne el Átányról, míg a többségük, 65%-a nem, inkább maradnának. Ha megvizsgáljuk, hogy a faluhoz kevésbé kötődő 35% kiket fed le, az a tapasztalat, hogy főként a fiatal és a középkorostályt jellemezte. A 65%-a, akik pedig nem költöznének el, ők főként az idősebb generáció tagjai. 8 év elteltével azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a falu lakosságának kötődése a településhez

kis mértékben javult, de legalábbis csökkent az elköltözés melletti elköteleződés. Az elköltözés szándékában kicsit eltolódtak a hangsúlyok. Nagy említésszámmal jelent meg az indokokban a rossz környezet, a cigányok jelenléte, a félelem, az, hogy az elszármazott családhoz közelebb volna jó lenni, illetve az, hogy a gyerekek lehetőségei, a munkalehetőségek városban jobbak. (1. ábra).

A válaszadók körében megvizsgáltam, hogy milyen helyszínekre költöznének szívesen. A legkedveltebb települések, melyeket említettek érthetően Budapest, és a két térségi központ: Eger és Heves.

Az is nagyon beszédes, ha megtudjuk, hogy akinek gyermeke / unokája van, szeretné-e, hogy az(ok) (később is) Átányon éljenek? 101 választ kaptunk összesen. A válaszadók 39%-a szeretné, ha gyermeke/ unokája itt élne, ugyanakkor 61%-a nem örülne neki. Indokként a legtöbbször a munkalehetőség hiányát, a cigányság növekvő arányát és a közbiztonság hiányát nevezték meg főként.

Kedvező és kedvezőtlen helyzetű települések

A jó és rossz helyzetű települések vizsgálata során Baranyi (2002) és Nagy (2006) korábbi vizsgálataiból indulunk ki, akik rámutattak, hogy a zárt közösségek zártabb, szűkebb képpel rendelkeznek az őket körülvevő valós objektív tér többi részéről. Szélsőséges esetben a zárt helyeken az emberek „kognitív” térképében (tudatukban élő földrajzi környezetükben) nem jelenik meg igazán a *máshol*, vagy legalábbis egy nagyon szűk térre koncentrálódik.

A vizsgálat első lépésében megnézzük, hogy a megkérdezettek milyen településeket sorolnak az egyik és a másik kategóriába. Az említett falvak esetében figyelünk arra is, hogy milyen távolságban gondolkodnak a megkérdezettek a válaszadás során. Itt fontos megjegyezni, hogy nem korlátozzuk a gondolkodást térbeli keretekkel, a válaszadó maga választja meg a földrajzi léptéket. Azt is vizsgáljuk, hogy vajon a kérdés megválaszolása során elhelyezik-e a saját településüket a kérdőívet kitöltők valamelyik kategóriában (Nagyné Molnár 2022).

A következő részben azt vizsgálom, hogy az átányiak miként ítélik meg a környező településeket. 2014-ben átányi válaszadóink kedvezőtlen megítélésű településre összesen 182 említést tettek, melyben 20 település neve szerepelt. Sorrendben akkor Kömlő volt a legnegatívabb megítélésű 61 említéssel, Tiszanána volt a második (28 említéssel) és a 3. Átány (21 említéssel) (Molnár-Bogárdi 2014). A 2022-es vizsgálat eredményeit az 1. 2. táblázatban látjuk. Kedvezőtlen megítélésre 132 említés érkezett 22 településre. A válaszadók körében ezúttal is Kömlő volt a legnegatívabb megítélésű (Molnár-Bogárdi 2014). Tiszanána viszont átadta a helyét Tarnabodnak. Átány csak kicsivel csúszott le a 3. helyről (Tarnasádnál előzte meg), összességében tehát a megítélés kedvezőtlen maradt. Tapasztalatunk szerint a negatív megítélés alapvetően tapasztalati alapon született meg a válaszadók véleményében, leginkább a környékbeli ismert helyszíneket értékelték, valamint Átányt, ahol élnek.

Átányi válaszadóink 2014-ben kedvező megítélésre 142 említést tettek, összesen 32 településre. Legtöbbször a szomszédos Tenket (41 említés) nevezték meg, valamint a járásközpontot, Hevest (18 említés) és a megyeszékhelyet, Egert (15 említés) (Molnár-Bogárdi 2014). 2022-ben 146 említés érkezett 51 településre. Ezúttal is Tenk kapta a legtöbb jelölést (31), de a második Eger lett (26), és csak a harmadik lett Heves (21). Átány 3 jelölést kapott.

1. táblázat: Kedvezőtlen helyzetűnek tartott települések

Települések	Említések száma
Kömlő	40
Tarnabod	26
Tarnasadány	16
Átány	15
Heves, Tiszanána	8
Tarnaszentmiklós	7
Pély	5
Boconád	2
Miskolc, Erdőtelek, Sarud, Bölcске, Sonkád, Tiszafüred, Bag, Ózd, Besenyőtelek, Kazincbarcika, Kompolt, Tiszabura, Kemenesszentpéter	1

Forrás: 2022. évi falukutatás kérdőívei alapján szerkesztette Kátai B.

2. táblázat: Kedvező helyzetűnek tartott települések

Település	Említések száma
Tenk	31
Eger	26
Heves	21
Kömlő	11
Budapest, Erdőtelek	10
Tiszanána	6
Hevesvezekény, Kisköre	4
Füzesabony, Jásszentandrás, Boconád, Debrecen, Győr, Tarnaméra, Átány	3
Szigetszentmiklós, Sződliget, Füzesabony, Vetekény, Kunhegyes, Tiszagyenda, Tihany, Apáti, Sarud, Jászárokszállás, Egerszalók, Tófalu, Feldebrő, Maklár, Ács, Veresegyháza, Jászapáti, Kapuvár, Tarnaszentmiklós, Nagyfüged, Felsőtárkány, Érd, Hévíz, Sárvár, Bogács, Detk, Dunakeszi, Vásárosnamény, Nagykovácsi, Gödöllő, Délegyháza, Szombathely, Sopron, Lajosmizse, Aggtelek	1

Forrás: 2022. évi falukutatás kérdőívei alapján szerkesztette Kátai B.

Tanulságok a települések belső terének értékítéletéről

Kiindulópontunk, hogy a települési tér értéke nem homogén. A mentális térképezés során világosan feltárhatóak az értékviszonyok. Ez abból adódik, hogy a településmagban, a szolgáltatásokhoz közel élni, vagy éppenséggel a falu szélén, nagyon mást jelent. Ugyanígy más a megítélése a szilárd burkolatú úton megközelíthető településrésznek, vagy annak, ami földút mellett van. A pozitívnak megítélt utcák megnevezésekor az indokok között a jó forgalmi adottságot, a megfelelő útburkolattal rendelkező településrészeket, a falu intézményeinek, boltjainak közeli elérését olvashatjuk főként. De a csendes, nyugalmas helyek is lehetnek pozitív megítélésűek, különösen, ha magasabb társadalmi státusúak lakják (Nagyné Molnár 2022).

Természetesen minden településnek vannak kitüntetett helyei. Arra a kérdésre, hogy „Melyek a kedvelt helyek Átányon?” 97 válasz érkezett. A kedvelt helyek tekintetében számos helyszínt feljegyeztünk. Nagy említés számot kapott a központ, játszótér, templom – udvar és környéke.

Kedvelt helyként kaptunk választ a kakasházra, Fél Edit közösségi tér, ifjúsági ház, dohánybolt, csillagpont, református iskola, temető, élelmiszerbolt, a művelődési ház és az élelmiszerbolt, sőt az „otthon” is kapott szavazatot. Kiemelten fontos helyen jelent meg a válaszokban Átányon a gondozási központ, ugyanis ez számos helyi számára, főként a nyugdíjasoknak nagy segítséget jelent. Itt ételt kapnak, közösségben lehetnek, beszélgethetnek (2. ábra)

2. ábra. Említett kedvelt helyek a megkérdezettek véleményében 2022-ben

Forrás: 2022. évi falukutatás kérdőívei alapján szerkesztette Káta B. (WordArt)

A belső imázs tanulságai

A belső imázs vizsgálatához a kérdőívünkben minden esetben megkérdezzük, hogy másnak tekintik-e a falujukat a helyiek a többihez képest, és ha igen, akkor miben áll ez a másság. Kiindulópontunk, hogy sikeres egy település hosszú távon akkor lehet, ha a saját (belső) imázsa, azaz az adott térben élők képe a saját településükről pozitív (Molnár 2012). Tapasztalataink alapján kedvezőtlennek tekinthetjük, ha a helyiek nem érzékelik a saját településük másságát, egyediségét a többi településhez képest, vagy másnak látják ugyan, de nem pozitív értelemben (Nagyné Molnár 2022).

Arra a kérdésre, hogy más-e Átány, mint a többi falu, a kérdőíves felmérésben részt vevők 71%-a úgy válaszolt, hogy van különbség. Átány tehát a helyiek szemében önálló identitással rendelkezik, más településektől egyértelműen elhatárolható. A magyarázatok rendkívül sokrétűek voltak. Kaptunk negatív és pozitív magyarázatokat is. Átányi negatív jellegzetességnek nevezték a cigányság magas számát, a kevés munkahelyet, az emberek zárkózottságát, a lopásokat, azt, hogy nincsen kocsmá, étterem, sportlehetőségek, és a szórakozási lehetőség is hiányosak. Pozitívumként emelték ki ugyanakkor Átány történelmét, a hagyományok őrzését, a református egyházközösség eseményeit, és kiemelték a településvezető polgármester munkáját. Volt, aki a település agrár jellegét tekintette megkülönböztető jegynek (3. ábra). A 2014. évi falukutatás eredményeivel összevetve a 2022-est, hasonló válaszokat kaptunk.

3. ábra. Miben más Átány, mint a többi falu?

Forrás: 2022. évi falukutatás kérdőívei alapján szerkesztette Kátai B. (WordArt)

Összefoglalás

Átány erős identitású falu. Identitását máig meghatározza a hagyomány, az egykor őt ismertté tevő agrárium. Ugyanakkor a jelenkori kedvezőtlen társadalmi, gazdasági változások leképeződtek a mentális tér-vizsgálatokban is. Főként a fiatalabbak számára az Átánnyal való kapcsolat már nem feltétlenül szól egy életre. Valójában a gyökereikhez ragaszkodóbb idősebb generációban is megvannak a félelmek: a legtöbben nem szeretnék, ha gyermekeik, unokáik Átányban maradnának, vagy ide költöznének vissza.

Kedvezőnek tekinthetjük viszont a vizsgálatainkban a migrációs szándéokra kapott válaszokat. 2022-ben kedvezőbb eredményt mutattak, mint amit 2014-ben találtunk, azaz jóval kevesebb azoknak az aránya, akik ha tehetnék elhagynák a falut. Ez minden bizonnyal összefügg azzal, hogy a falu számos életkörülményeket is javító változáson ment keresztül az elmúlt években (autópálya-fejlesztés, intézmény-fejlesztések stb.).

Irodalomjegyzék

Baka F. (2019): Baks mentális térképe. *Acta Regionis Rurum*, 13: 47–57.

Baka F. (2020): Tiszaladány mentális térképe. *Acta Regionis Rurum*, 14: 32–40.

Bogárdi T. – Molnár M. (2014): Átány mentális térképe. *Acta Regionis Rurum*, 8: 86–98.

Karacs M. – Molnár M. (2013): Pázmánd mentális térképe. *Acta Regionis Rurum*, 7: 118–130.

Karacs M. – Molnár M. (2012): Tiszaladány mentális térképe. *Acta Regionis Rurum*, 6: 34–45.

Kistamás T. – Molnár M. (2011): Baks mentális térképe. *Acta Regionis Rurum*, 5: 83–91.

Molnár M. (2009): Bag mentális térképe. *Acta Regionis Rurum*, 3: 33–37.

Molnár M. (2017): Bag mentális térképe: a 2009-es és a 2017-es kutatások összevetése. *Acta Regionis Rurum*, 11: 168–178.

Molnár M. (2018/1): Földrajzi- és mentális tér-értékelemzés Komlósán. *Acta Regionis Rurum*, 12: 124–130.

Molnár M. – Bogárdi T. (2015): Hollókő mentális térképe. *Acta Regionis Rurum*, 9: 104–114.

Molnár M. – Bogárdi T. (2016): Egercsehi mentális térképe. *Acta Regionis Rurum*, 10: 128–142.

Nagné Molnár M. (2012): Terület és térségmarketing. Digitális Tankönyvtár

Nagné Molnár M. (2021/1): Pázmánd mentális térképe 2013–2020. *Acta Regionis Rurum*, 15, 90–99.

Nagné Molnár (2022): Kognitív kutatások: falvaink térképe *Acta Regionis Rurum*, 16, 14–25.

Reszegi, K (2018): Helynevek – térszemlélet – mentális térkép. 169–184.

1. kép. Átányi idill

This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International license:
CC-BY-NC-ND-4.0.

A cikkre a Creative Commons 4.0 standard licenc alábbi típusa vonatkozik: CC-BY-NC-ND-4.0.